

समृद्ध प्रदेशका लागि युवा स्वारोजगार, सम्भावना र चुनौती

क) परिचय

कुनैपनि प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रहरू भौतिक वा आर्थिक अवस्थाले सम्पन्न भएको अवस्थालाई समृद्ध प्रदेश भनिन्छ । र उन्तत राष्ट्र निर्माणका लागि चाहिने आधारहरूको उच्चतम विन्दुनै समृद्ध प्रदेश हो । हाम्रो नेपालमा कोशी प्रदेश, मध्ये प्रदेश, बागमति प्रदेश, गण्डकी प्रदेश, लुम्बिनी प्रदेश, कर्णाली प्रदेश र सुदूर पश्चिम प्रदेश गरी सात ओटा प्रदेश छन् । जसमध्ये कुनै प्रदेशमा विकास हुँदै गरेका छन भने कतिपय प्रदेशहरू अझै पनि विकासका सपनाहरू बुनेर समृद्धको बाटो कुर्न बाध्य भएका छन् ।

ख) नेपाली युवाको वर्तमान अवस्था

नेपाल विश्व युवा विकास सूचाङ्कमा १४५ औं स्थानमा रहेको छ । दक्षिण एसियाका मुलुकसँग तुलना गर्दा पनि नेपालको युवा विकास सूचाङ्क सबैभन्दा कमजोर देखिन्छ । सरकारी तथ्याङ्कमा नेपालमा पर्ण बेरोजगार युवाको दर २.३ प्रतिशतमात्र देखाएतापनि अर्ध बेरोजगार युवाको दर करिब ३६ प्रतिशत छ । अर्धबेरोजगारमा रहेको नेपालको करिब ३६ प्रतिशत युवाशक्ति आर्थिक उत्पादन र सीपसँग जोडन सकेको छैन । सिमान्तकृत, अल्पसंख्यक, आदिवासी, अपाङ्गता भएका युवामा बेरोजगारी दर उच्च रहेको छ । युवा श्रमशक्तिको झण्डै आधाभाग अझै गुजारामुखी कृषिमा आश्रित छ । वैदेशिक रोजगारीमा जाने वार्षिक ५३८००० युवामध्ये ७४ प्रतिशत अदक्ष छन् । सेवाक्षेत्रमा रोजगारीको अनुपात केहि बढेको देखिएपनि आधोगिक क्षेत्रमा भने यो अनुपात घटेको छ । विप्रेषण ग्राहस्थ उत्पादनको २९ प्रतिशत पुगेको भएपनि यसको निकै सानो अंशमात्र उत्पादनको क्षेत्रमा प्रवाह भएको छ ।

ग) हाम्रो प्रदेशका युवाहरूलाई परिचालन गर्नका लागि आएका सम्भावना अथवा अवसररू

- १) लोकतान्त्रिक संघिय शासन प्रणाली र विकासमा सार्थक सहभागिताको अवसर
- २) तुलनात्मक लाभका कृषि, जडिबुटी, पर्यटन, जलस्रोत, बन लगायतका प्राकृतिक साधनस्रोतको प्रचुरता
- ३) बैड्ड, सहकारी, लघुवित्तको बढ्दो सञ्जालबाट आर्थिक साधन स्रोतमा बढ्दो पहुँच
- ४) गुणस्तरीय र व्यवसायिक शिक्षाको विकासले उच्चमशीलता र सेवाक्षेत्रको विकास भै सिर्जनाहुने गुणस्तरीय रोजगारी,
- ५) लक्षित समूह एवम भौगोलिक क्षेत्र केन्द्रित विभिन्न कार्यक्रमको विस्तार र सचेतना विस्तारमा विकास साझेदारको बढ्दो सञ्जाल
- ६) जागृत युवा र राष्ट्रिय युवा परिषद र संरचनाको स्थापना
- ७) ठूलो संख्यामा रहेको वैदेशिक रोजगारीमा रहेको र गैर आवासिय नेपाली युवाबाट प्राप्त सीप र अनुभव र पुंजीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा प्रयोग गर्दै आन्तरिक रोजगारी सिर्जनाको अवसर ।
- ८) विश्वका दुई ठूला छिमेको अधितन्त्रमाझ रहेको नेपालमा बढ्दो वैदेशिक लगानीको सम्भावना

हामीलाई थाहा भएअनुसार कुन पनि ठाउँमा विकास निर्माण गर्दा सम्भावना र अवसरहरू हुनुका साथ साथै त्यसका समस्या तथा चुनौतिहरू पनि हुने गर्दछ र राष्ट्रनिर्माण गर्नका लागि प्रदेशहरूको भौतिक वा आर्थिक अवस्थाहरू सन्तुष्टिपूर्ण वा परिपक्व हुनुपर्छ । युवाशक्ति कुनैपनि देशको राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक परिवर्तनको संवाहक हो । हरेक प्रदेशको विकास र प्रगतिमा युवाको योगदान नै प्रमुख हुने गरेको छ । यसबाट नेपाल युवा जनसांख्यिक लाभांसबाट फाइदा लिई समृद्धि र विकासको सुनौलो युगमा प्रवेश गर्न सक्ने अवसरको अवस्थामा रहेको भएतापनि राजनीतिक संक्रमणको कारण देशको आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रमा अपेक्षाकृत परिवर्तन हुन सकेको छैन । नेपालालाई सन २०२५ सम्म दूत विकासशील राष्ट्रमा पुऱ्याउन शिक्षालाई गुणस्तरीय, व्यवसायिक र रोजगारीमूलक बनाउदै सम्पूर्ण युवाको पहुँच सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । यो युवा विकासको लागि गरिनुपर्ने आधारभूत कार्य हो । युवा उच्चमशीलता, सीप विकास र रोजगारी सिर्जना अर्को प्रमुख कार्य हो । कृषि, पर्यटन, उर्जा, पूर्वाधार र जडिबुटी नेपालका लगानी र रोजगारीका महत्वपूर्ण क्षेत्र हुन र कुनैपनि प्रदेशलाई समृद्ध गराउनका लागि युवालाई कस्तो प्रणालीबाट हामी स्वस्थ्य र सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न सक्छौं भन्ने कुरा पनि महत्वपूर्ण । युवा परिचालन, सहभागिता र नेतृत्व विकासबिना कुनैपनि देशले विकासको अपेक्षित लक्ष्य हासिल गर्न सक्दैन । खेलकुद र मनोरञ्जनलाई युवाको मानसिक र शारीरिक स्वास्थ्यका साथै व्यक्तित्व विकाससँग समेत जोड्नुपर्दछ । खेलकुदको विकासले युवामा राष्ट्रिय भावना र एक्यबद्धता कायम गर्न मद्दत गर्दछ । यसका लागि मनोरञ्जन केन्द्र, व्यायाम केन्द्र, पार्कहरू, रङ्गशाला, कभडहल, खेल मैदानहरू, सांस्कृतिक कलाकेन्द्र स्थापना गर्न राज्यको लगानी आवश्यक हुन्छ । खेलकुदलाई दयापक दिन विद्यालयस्तर देखिनै योजनावद्व विकास गरी सबै

युवाको पहुँच गरिनु आवश्यक छ । यसैगरी युवाको संवेदनशीलतालाई दृष्टिगरी प्रदेशगत उन्नतको विविध पक्षबारे मार्गदर्शन गरेमा समृद्ध प्रदेश निर्माण हुनेछ ।

घ) यस्ता परिवर्तन आउँदा हाम्रो नेपाली युवाका वर्तमान समयमा लागिपरेका समस्या तथा चुनौतिहरू:

- १) गुणस्तरीय समयसापेक्ष र रोजगारमूलक शिक्षाको अभाव, व्यवसायिक सीप र प्रविधिको पहुँचबाट टाँढा, गनतव्य विहिनता
 - २) बेरोजगारी र अर्धबेरोजगारी
 - ३) युवा पलायन, राजनीतिक अस्थिरता
 - ४) युवाको कमजोर स्वास्थ्य, पोषण र मनोबल
 - ५) युवामैत्री लगानी तथा उद्यमको वातावरणको अभाव
 - ६) लैडिक, क्षेत्रिय, जातिय विभेद र बहिष्करण
 - ७) विश्वव्यापीकरण तथा उदारिकरणको प्रभावले ल्याएका चुनौतिहरू
- नेपाली युवाको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा युवा विकासका विद्यमान समस्या तथा चुनौति सामना गर्दै उपलब्ध सम्भावना र अवसरहरूलाई आत्मसात गरी अगाडि बढनु आजको आवश्यकता हो ।

छ) निष्कर्ष

समृद्ध प्रदेश निर्माणका लागि दक्ष प्रविधियुक्त जनशक्ति पहिलो शर्त हो । प्रदेशीय सरकारहरूको स्वाभिमानयुक्त नीति र नेतृत्वबाट मात्र युवा वर्गमा आशा, भरोसा र उत्प्रेरणा जगाउन सकिन्छ । यसका लागि प्रदेशीय सरकारको राजनीति, आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक, विकास निर्माण लगायत हरेक क्षेत्रमा युवाले नै नेतृत्वदायी र हस्तक्षेपकारी भूमिका खेल्नुपर्दछ । तब मात्र समस्य र चुनौतिलाई हटाउँदै हाम्रा सम्भावना वा अवसरको सहि ढङ्गले परिचालन गरेमा यी सात प्रदेशहरू विकासका गति तर्फ बढने छन र समृद्ध प्रदेशको साथै राष्ट्रिय उन्नत पनि हुनेछ ।

धन्यवाद,

समीक्षा शाही
गलकोट नगरपालिका-११, बागलुङ